

Ημερίδα για τον Ησυχασμό και τους Ζηλωτές της Θεσσαλονίκης

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Θεσσαλονίκης

Η Ησυχαστική Έριδα και το Κίνημα των Ζηλωτών του 14ου απασχόλησαν την εκδήλωση - συζήτηση, που διοργάνωσε η “Βυζαντινή Θεσσαλονίκη” στο προαύλιο του Ιερού Ναού της Αγίας Σοφίας στη Θεσσαλονίκη.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το δήμο Θεσσαλονίκης και με το 44ο Φεστιβάλ Βιβλίου, το οποίο ανοίγει τις πύλες του αύριο στην παραλία της πόλης, ως πρόδρομη εκδήλωση και ήταν αφιερωμένη στη μνήμη του μακαριστού μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Άνθιμου.

Το θέμα της ημερίδας ανέπτυξαν ο Παναγιώτατος Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης και πρόεδρος της “Βυζαντινής Θεσσαλονίκης” κ. Φιλόθεος και διακεκριμένοι επιστήμονες του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Η Ησυχαστική Έριδα ήταν μια θεολογική διαμάχη σχετική με τη φύση του Θεού, την επίδραση του Θείου φωτός και τη δυνατότητα θέωσης του ανθρώπου, αλλά και τη μέθοδο προσευχής, με κύρια χαρακτηριστικά την αυτοσυγκέντρωση και την επανάληψη, που ακολουθούσαν οι Ησυχαστές, κύριος εκπρόσωπος των οποίων υπήρξε ο τότε μοναχός και αργότερα μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γρηγόριος ο Παλαμάς.

Η εποχή ήταν ταραγμένη, καθώς είχε εκδηλωθεί το Κίνημα των Ζηλωτών (1342-1349), που εναντιωνόταν στον - συναυτοκράτορα εκείνη την περίοδο μαζί με τον Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγο - και μετέπειτα αυτοκράτορα Ιωάννη ΣΤ΄ Καντακουζηνό, ζητώντας μεγαλύτερη αυτονομία της Θεσσαλονίκης από την κεντρική εξουσία και προβάλλοντας φιλολαϊκά, κοινωνικά, αιτήματα. Οι ησυχαστές - και σε ότι αφορά τις φιλοσοφικές θέσεις τους συντάχθηκαν μαζί τους και οι ζηλωτές - αντιπροσώπευαν την προσήλωση στην Ορθόδοξη παράδοση, την αποφυγή της εκκοσμίκευσης, ενώ οι αντίπαλοι τους τη στροφή προς μια πιο φιλελεύθερη, πιο κοσμική ερμηνεία, που ταίριαζε στη δυτική σκέψη και στον Ουμανισμό, ο οποίος επικρατούσε ως φιλοσοφικό ρεύμα στη δύση.

Την εκδήλωση παρακολούθησαν ο υφυπουργός Εσωτερικών (Μακεδονίας - Θράκης) Κώστας Γκιουλέκας, ο αντιπεριφερειάρχης Κώστας Γιουτίκας, ο βουλευτής Στράτος Σιμόπουλος, ο πρόεδρος του Εμπορικού Συλλόγου Θεσσαλονίκης και αντιπρόεδρος της “Βυζαντινής Θεσσαλονίκης” Παντελής Φιλιππίδης, κ.α.

“Φορέας της παράδοσης του Ησυχασμού, με τον τρόπο του, υπήρξε και ο μακαριστός ‘Ανθιμος” τόνισε ο Μητροπολίτης Φιλόθεος.

“Η εκκλησία της πόλης κατάφερε, όχι να αντιταχθεί βίαια, αλλά να εμψύσει πνεύμα ησυχασμού” τόνισε ο μητροπολίτης Φιλόθεος και πρόσθεσε: “Αυτήν την εποχή γεννήθηκε και εδραιώθηκε ένα από τα βαθύτερα θεολογικά ρεύματα της Ορθόδοξης εκκλησίας, ο Ησυχασμός, ο οποίος στάθηκε ως νησίδα εσωτερικής ειρήνης, θεολογικής εμβάθυνσης και πνευματικής καθοδήγησης. Η ποιμαντική ευθύνη, σε καιρούς κρίσεως, δεν είναι απλή διαχείριση, είναι μαρτυρία Χριστού”.

Ο κ. Φιλόθεος υπογράμμισε ότι η θεολογική παράδοση του Ησυχασμού κληροδότησε στην πόλη μια παράδοση “μαρτυρίας συνεχούς για την παρουσία του Θεού μέσα στον κόσμο, μαρτυρία με επίκεντρο τον άνθρωπο, που είναι πλασμένος κατ’ εικόνα Θεού” και πρόσθεσε :

“Αυτή την πορεία, επιτρέψτε μου να ισχυριστώ, ότι αγωνίστηκε να έχει και ο μακαριστός μητροπολίτης ‘Ανθιμος, στον οποίο είναι αφιερωμένη η αποψινή εκδήλωση. Με τον δικό του προσωπικό τρόπο και την δική του προσωπική

οικείωση της πνευματικής παράδοσης αυτής της πόλης. Η πορεία ενός επισκόπου στην Ορθόδοξη εκκλησία δεν είναι απλώς διοικητική, σε κρίσιμους καιρούς, αλλά λειτουργική είναι σταυρική και βαθύτατα πνευματική. Είναι πορεία μαζί με τους ανθρώπους, με έμπρακτη συμμετοχή στους αγώνες και στις αγωνίες τους.

Ο μακαριστός μητροπολίτης Άνθιμος στάθηκε δίπλα στους ανθρώπους, στους φτωχούς, στους γέροντες, στους ανέργους και χωρίς να γίνεται τεχνοκράτης της πίστεως, καλλιέργησε συμμαχίες - όπως η "Βυζαντινή Θεσσαλονίκη" ανήκει σε αυτήν την καλλιέργεια των συμμαχιών- με φορείς, με μέλη της κοινωνίας, ακόμη και με τους ανθρώπους με τους οποίους μπορεί να είχε κάποια διαφωνία στο παρελθόν. Θυμηθείτε τη σχέση του με το μακαριστό δήμαρχο, το Γιάννη τον Μπουτάρη, που στην αρχή ήταν έντονη, παρέμεινε έντονη, αλλά όταν χρειάστηκε οι δύο τους συνεργάστηκαν για το καλό της πόλης.

Ταυτόχρονα παρέμεινε πιστός στη ζωή της εσωτερικής ησυχίας και της προσευχής, στην εκκλησιαστική μαρτυρία και την ενότητα της πίστεως στάθηκε εναντίον κάθε τάσης, που ζητά να προσαρμοστεί η πίστη στα λογικά δεδομένα του ανθρώπινου στοχασμού, απέφυγε τον πειρασμό να κάνει την εκκλησία "ελκυστική", σε εισαγωγικά, αλλά αγωνίστηκε να την φανερώσει ως χώρο και τρόπο θεογνωσίας, κατά το πρότυπο του προκατόχου του, αγίου Γρηγορίου του Παλαμά".

Τοποθετήσεις ιστορικών και θεολόγων του ΑΠΘ

Η καθηγήτρια Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του ΑΠΘ και βουλευτής Καβάλας, Αγγελική Δεληκάρη τόνισε ότι "ο Γρηγόριος Σιναΐτης ήταν ο κύριος διδάσκαλος του Ησυχασμού και ο Γρηγόριος ο Παλαμάς έμελλε να γίνει ο κυριότερος απολογητής του" μέσα από τη φιλοσοφική διαμάχη του με τον Βαρλάμ τον Καλαβρό, τον Γρηγόριο Ακίνδυνο, το Νικηφόρο Γρηγορά και άλλους θεολόγους της εποχής.

"Στη Σύνοδο, που συγκλήθηκε στις 10 Ιουνίου του 1341 στην Κωνσταντινούπολη, ο Βαρλάμ καταδικάστηκε και αναγνωρίστηκε η διάκριση ουσίας και ενέργειας στο Θεό ως βάση της κοινωνίας με τον Θεό και τις οντολογικής θέωσης του ανθρώπου" επεσήμανε η κ. Δεληκάρη και συνέχισε:

"Η σύνοδος του 1351 σηματοδότησε τον τελικό θρίαμβο του Ησυχασμού και την αναγνώριση της Παλαμικής θεολογίας. Η νίκη του Ησυχασμού ήταν ταυτόχρονα και νίκη της Ορθοδοξίας. Η εκκλησία μας τιμά τους αγίους, Γρηγόριο Σιναΐτη και Γρηγόριο Παλαμά, που μας δίδαξαν ότι η ενέργεια του Θεού δεν είναι κάποια αόριστη δύναμη, ή υπερδύναμη, η ενέργεια του Θεού είναι ο ίδιος ο θεός, ο ζών Θεός, που γίνεται προσιτός στον άνθρωπο

“

Ο καθηγητής του τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Χριστιανικού Πολιτισμού ΑΠΘ, Κωνσταντίνος Κωτσιόπουλος σημείωσε ότι ο Γρηγόριος ο Παλαμάς διαφωνούσε με το βίαιο τρόπο διεκδίκησης των αιτημάτων των Ζηλωτών, αλλά συμφωνούσε με την ουσία των αιτημάτων τους για κοινωνική δικαιοσύνη και πρόσθεσε:

“Αυτό αποδεικνύει ασφαλώς το δημοκρατικό χαρακτήρα που έχει και η Ορθόδοξη εκκλησιολογία, όχι μόνο το Βυζάντιο, διότι στο Βυζάντιο δεν έχουμε θεοκρατία. Στο βυζάντιο έχουμε θεοκεντρικότητα και σε καμία περίπτωση η θεοκεντρικότητα του Βυζαντίου δεν συνδέεται με την θεοκρατία του Πάπα, ή του Ισλάμ, υπάρχουν θεσμικά αντίβαρα στην εξουσία του αυτοκράτορα, η σύγκλητος, οι νόμοι, οι θεσμοί

“

Ο καθηγητής του Τμήματος Αρχαιολογίας του ΑΠΘ Αθανάσιος Σέμογλου επεσήμανε ότι, παρά τις αντίθετες απόψεις, ο Ησυχασμός εκφράστηκε στην τέχνη και στην τεχνοτροπία, που αποτυπώνεται σε πάρα πολλά έργα, εικόνες, αλλά στην αρχιτεκτονική και υπογράμμισε : *“Εκφράστηκε και έλαβε κάποιο σχήμα αυτό το άκτιστο φως. Υποστηρίζω, ότι η παραδοσιακή θέση όπως προβλήθηκε από με κάποιους ιστορικούς έγκριτους ιστορικούς τέχνης, ότι ο Ησυχασμός δεν άφησε το αποτύπωμα του στην τέχνη, θα πρέπει να επανεξεταστεί*

“

Ο καθηγητής τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ Χρυσόστομος Σταμούλης υπογράμμισε ότι ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στα θεολογικά κείμενα ακαδημαϊκών του πανεπιστημίου Αθηνών τη δεκαετία του 1960 εμφανίζεται ως μια “ύποπτη προσωπικότητα”, η οποία “στην καλύτερη των περιπτώσεων αγνοείται” και η γραφή τους εστιάζει περισσότερο “στους Καππαδόκες τους Αλεξανδρινούς, άντε μέχρι και τον Ιωάννη τον Δαμασκηνό” .

Τόνισε, ότι η προσωπικότητα του Γρηγορίου του Παλαμά αναδεικνύεται τελικά, όχι μέσα από τους θεολογικούς, αλλά μέσα από τους λογοτεχνικούς κύκλους της Θεσσαλονίκης και κυρίως μέσα από τα κείμενα του Νίκου Γαβριήλ Πεντζίκη, ο οποίος επισημαίνει την επιρροή που άσκησε ο Παλαμάς και ο Ησυχασμός στην πνευματική ζωή και στην εκκλησιαστική παράδοση της πόλης.

“Ο Παλαμάς παλεύει για το πραγματικό, για την προσευχή, παλεύει για την άσκηση, παλεύει για την πνευματικότητα. Παλεύει για την τέχνη, αλλά στο τέλος παλεύει για το πραγματικό. Είναι αυτό που λέγει, ότι “εμείς τους αγώνες μας τους κάνουμε περί δογμάτων και πραγμάτων” τα δόγματα, δηλαδή, δεν είναι μία ιδεολογία. Το Πιστεύω που διαβάζουμε στην εκκλησία και είναι το σύμβολο της πρώτης και μετά και της δευτέρας Οικουμενικής Συνόδου δεν είναι μια ιδεολογία, είναι πράγματα και δημιουργούν συνθήκες προσωπικής τοποθέτησης απέναντι σε αυτό που λέγεται συνοδικότητα.

Αυτή η πνευματική αναπνοή του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά συνεχίστηκε στη Θεσσαλονίκη. Κατηγορούμαστε πολλές φορές για την κλειστότητά μας -και έχουμε προβλήματα της κλειστότητας και δύσκολες στιγμές στην πόλη - στο πλαίσιο ενός εσωτερικού μονολόγου, αλλά αυτός γίνεται για να προφυλάξει από την απόλυτη διάσπαση.

Και έτσι γεννιέται αν θέλετε αυτή η σχολή της Θεσσαλονίκης, η λεγόμενη σχολή Θεσσαλονίκης με τον Πεντζίκη, το Βαφόπουλο, το Χριστιανόπουλο και στη μουσική του σπουδαίους Σταύρο που Κουγιουμτζή και Διονύση Σαββόπουλο και φτάνουμε μέχρι το Σωκράτη Μάλαμα. Η μουσική του Σωκράτη Μάλαμα, επιτρέψτε μου να το πω αυτό, έχει στοιχεία ενός ιδιόμορφου εσωτερικού διαλόγου, κοπής ησυχαστικής ...”

Εισηγήσεις διοργανωτών

Το 44ο φεστιβάλ βιβλίου αρχίζει αύριο παραμονή της εορτής του Αποστόλου Παύλου και είναι αφιερωμένο στη Βυζαντινή Θεσσαλονίκη.

Την εκδήλωση στο προαύλιο της Αγίας Σοφίας χαιρέτισε εκ μέρους του δημάρχου, η αντιδήμαρχος Θεοδώρα Λειψηστινου, ενώ το άνοιγμα της εκδήλωσης έκαναν η γενική γραμματέας της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης Χαρά Παπαδοπούλου και ο πρόεδρος του Συνδέσμου Εκδοτών Βόρειου Ελλάδος Μπάμπης Μπαρμπουνάκης.

“Αισθανόμαστε ότι το βιβλίο, που εκπροσωπεί τη γνώση, τελικά και οδηγεί στην ανθρώπινη σοφία, με κάποιον τρόπο ακουμπάει τον Θείο λόγο” τόνισε η κ. Παπαδοπούλου.

“Αυτή η πόλη είναι μία πόλη του βιβλίου, από το 82 που ξεκινήσαμε μπορώ να σας πω ότι περίπου το 30- 40% του ελληνικού βιβλίου μπορούσε και διακινούνταν σε αυτή την πόλη” σημείωσε ο κ. Μπαρμπουνάκης και πρόσθεσε: *“Η Θεσσαλονίκη διαχρονικά ήταν η πόλη των γραμμάτων, βέβαια διάφοροι ιστορικοί την καταγράφουν μέσα από το Βυζάντιο ως την πόλη του εμπορίου. Με χαρά συνδιοργανώνουμε την εκδήλωση με τη Βυζαντινή Θεσσαλονίκη”*.

Τη συζήτηση συντόνισε η αφυπηρετησασα επίκουρος καθηγήτρια του τμήματος φιλολογίας ΑΠΘ Μαριάννα Αυγερινού.

Ακολούθησε συναυλία παραδοσιακής μουσικής με καλλιτεχνικό υπεύθυνο τον Γεώργιο Α. Πατρώνα.

Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ